= door Ithel Brute =

Luty Martinez, schrijfster van 'Linda's Road':

Saba heeft mij geïnspireerd

Naar aanleiding van haar eerste novelle *Linda's Road* dachten we dat het een goed idee zou zijn om Luty Martinez te interviewen. Ze was meteen bereid om over zichzelf, haar schrijverschap en het eiland Saba te praten. Bij haar op school, om de sfeer van het klaslokaal niet te missen, bood ze een piepklein stoeltje aan, waar normaal de kinderen op zitten. "Ze zitten heerlijk hoor", verzekert ze me als ze mijn ietwat aarzelende blik ziet. En daar zit ik dan in het lokaaltje van de Kolegio Erasmo oftewel de Skol Humanista na Papiamentu te Suffisant. De school waar Luty Martinez sinds 1988 voor de klas staat. Daarvóór heeft ze een jaar of vier op Saba gewoond. "Daarom denken veel mensen ook dat ik van Saba kom, maar ik ben geen Sabaanse, hoor", voegt ze er onmiddellijk aan toe. "Ik ben op Aruba geboren."

Na de middelbare school heeft Luty Martinez zeseneenhalf jaar in Amerika gewoond en gestudeerd. Aan de Texas Women's University behaalde ze haar *bachelor degree* in *Generic Special Education* en haar *Masters of Education for the emotionally disturbed*. "Dit houdt in dat ik, met uitzondering van het doven- en slechthorendenonderwijs, op alle gebieden van het speciaal onderwijs ingezet kan worden. Zo werk ik met kinderen die verschillende leer- en gedragsmoeilijkheden hebben. Deze kunnen variëren van achterstanden op taalgebied tot hiaten op het vlak van rekenen, lezen en schrijven. Maar ook zwaar geestelijk gehandicapte kinderen en autistische kinderen zijn aan mij toevertrouwd."

Op de Kolegio Erasmo werkt ze momenteel óók met kinderen die problemen hebben met het leren. Ze heeft daar een speciale groep kinderen onder haar begeleiding. "De laatste tijd heb ik daar wat we een *remedial class* noemen. Kinderen die om de een of andere reden niet mee kunnen komen in de gewone groepen, krijgen in deze klas speciale aandacht. Wanneer ze zover zijn dat ze weer mee kunnen draaien met de rest, worden ze in de groep teruggeplaatst. Ook op Saba heb ik een *special class* gehad op de Sacred Heart School, de enige lagere school die het eiland rijk is. Ik kreeg alle kinderen die problemen hadden met het volgen van de normale lessen. Maar over Saba gesproken, ik bezie mijn verblijf daar nog altijd als een heel groot avontuur, zowel in positieve als negatieve zin."

Waarom dan? Hoe ben je daar eigenlijk terecht gekomen?

"Ik werkte op Aruba op een school voor geestelijk gehandicapte kinderen, maar wilde op een gegeven ogenblik iets anders. Dus, toen er op een gegeven moment een advertentie in de krant verscheen waarin ze iemand zochten voor het speciaal onderwijs op Saba, reageerde ik er meteen op. Ik werd uitgekozen en raakte zo op Saba verzeild. Daar realiseerde ik me al heel gauw, dat ik in een piepkleine gemeenschap terecht was gekomen. Volgens mij woonden er amper duizend mensen toen ik er was. In het begin voelde ik me ook heel geïsoleerd, net als het eiland zelf. Ik maakte er dingen mee, waardoor ik me heel vaak afvroeg op welke planeet ik wel niet was terechtgekomen. Je kwam steeds en overal dezelfde mensen tegen. 's Ochtends, in de supermarket en 's avonds in de kroeg, om maar wat te noemen."

"Men duwde je ook heel snel in een hokje. Iedereen had zo z'n hokje waarin hij al dan niet paste. Ik was bij voorbeeld de *teacher* uit Aruba en ik bleef de *teacher* uit Aruba tot de dag dat ik wegging. Daar had ik veel moeite mee, want ik vond dat ik in geen een van de hokjes paste waarin men veronderstelde dat ik moest passen. Als één van de weinige ongetrouwde onderwijzeressen op het eiland, had ik, bij voorbeeld, de vrijheid om te doen waar ik zin in had. Zo ging ik, om maar wat te noemen, geregeld met mijn vrienden uit. Maar dat en al de andere dingen die ik deed of niet deed, bleken een doorn in het oog van al diegenen die mij in zo'n heel smal hokje hadden geplaatst."

Luty Martinez bezig met de kindertjes van haar klas op de Kolegio Erasmo.

Maar Saba is volgens mij toch een rijke inspiratiebron voor jouw schrijverschap gebleken. Iedereen die jou kent en weet dat je daar een tijdje heb gewoond, zal geneigd zijn jouw verhalen op Saba te plaatsen.

"In principe kun je ze op ieder klein eiland in het Caribische gebied plaatsen. Want op al die eilanden waar je een heel kleine gemeenschap hebt, doen zich, volgens mij, dezelfde verschijnselen voor. Het is bekend dat roddelpraat, huichelarij, religieuze dweepzucht, sociale druk en controle op alle kleine eilanden in de regio voorkomen. En Saba is heus geen uitzondering op de regel. Van belang is dus dat de gebeurtenissen die ik beschrijf, zich in een kleine gemeenschap afspelen. Ik ging bij voorbeeld nooit naar de kerk, terwijl ik voor een katholieke school werkte. Je begrijpt dat men dit niet kon waarderen. Geen goed voorbeeld waarschijnlijk. Dit zal zeker, naast andere factoren, zoals het feit ik dat met iemand uitging, terwijl ik niet getrouwd was, ook ertoe hebben bijgedragen dat mijn contract niet werd verlengd na vier jaar. Als men je op het eiland niet mag of een hekel aan je heeft gekregen, dan kun je wel opdoeken. En als je het niet uit jezelf doet, zullen ze er wel voor zorgen dat je weggestuurd wordt. Ik weet dat het met veel mensen is gebeurd in het verleden, onder andere enkele Amerikaanse *teachers*. Enkele van deze *teachers*, verlieten het eiland zonder enige vorm van afscheid. Ze zeiden, bij voorbeeld, dat ze 'eventjes' boodschappen gingen doen op een eiland in de buurt, maar je zag ze gewoon nooit meer terug. Het verloop onder het schoolpersoneel op Saba is erg groot, wat zeker niet bevorderlijk is voor de continuïteit van het schoolgebeuren."

LUTY MARTINEZ ·
...schrijven over Saba...

"Maar ik kan niet ontkennen dat Saba mij heeft geïnspireerd en nog steeds inspireert. Daar heb ik bepaalde dingen meegemaakt, die ik elders niet zo gauw zou hebben ervaren, denk ik altijd. Het eiland is bijzonder vruchtbaar. Alles groeit er als bij toverslag, zal ik maar zeggen, zo gauw komt het daar op. Ik heb daar ook een orkaan meegemaakt in 1984. Toen het gebeurde, was ik er net een maand. Het was wonderlijk te zien hoe deze mensen zich dagen van tevoren heel rustig op de voorgestelde komst van de storm voorbereidden, alsof het de normaalste zaak van de wereld was. Ik heb trouwens nog steeds een band met het eiland via mijn vriend die er vandaan komt. Daardoor komt het ook altijd weer terug in mijn leven. We staan regelmatig in contact met de familieleden van mijn vriend die nog altijd op het eiland wonen, maar ook met de vrienden die ik daar heb gekregen. Vanaf het eiland kon ik ook gemakkelijk andere eilanden in de regio bezoeken. Zo ging ik bij voorbeeld elke maand een paar dagen naar Sint Maarten om boodschappen te doen; kleine spulletjes zoals vloeistof voor mijn contactlenzen, shag en bepaalde verse groenten halen. Maar ook hiermee hadden sommigen moeite, want men wist niet 'precies' wat ik ging doen. Ik moest ook heel erg wennen aan het regenbak water dat daar in het huishouden wordt gebruikt."

Zou je jezelf een schrijfster willen noemen, nu je deze novelle hebt gepubliceerd?

"Weet je, eigenlijk zie ik mezelf nog steeds als een aankomend schrijfster, want door deze twee publicaties, wil ik me nog geen gevestigde schrijfster noemen. Maar ik ben wel vast van plan door te gaan met het schrijven, want het heeft mij altijd gefascineerd. Voordat ik besloot mee te doen aan de literaire prijs voor het Antilliaans verhaal van het Corps Consulaire (1989), had ik al verschillende stukjes geschreven. De meeste zijn korte toneelstukjes, want schrijven voor het toneel vind ik toch het leukst. Naast de boodschap die je op een vrij directe manier wil overbrengen, vind ik het tevens betoverend om te zien en te horen hoe het geschreven woord, mijn woorden, op toneel tot leven komen."

"Op Saba is ooit één van mijn toneelstukken opgevoerd in de Youth Center in de kersttijd. Het was een groot succes. Ik heb nog enkele die opgevoerd zouden kunnen worden. Ik schrijf tevens sketches die door de kinderen op mijn school worden opgevoerd. Een van die sketches is enkele weken terug in Telefiesta op de televisie geweest. Toen ik nog op Aruba woonde, heb ik ooit enkele gedichten geschreven die in een krant zijn verschenen. Wat mij in het schrijven van poëzie fascineert, is vooral het woordspel, het onbeperkt kunnen spelen met de verschillende betekenissen, maar ook de combinatiemogelijkheden van de woorden. Nu zal ik niet zo gauw tot de publicatie van mijn gedichten overgaan, want ik vind ze, toch, meer dan mijn prozastukken, een privé karakter hebben. Op het ogenblik ben ik bezig met een jeugdboek in het Papiaments, dat ik beslist van plan ben af te maken."

Hoe heb je het schrijven van ***Linda's Road*** *ervaren? Was het echt een* ***crazyness*** *zoals je stelt op een van de eerste bladzijden van het boek?*

"Ik heb er ongeveer een jaar en drie maanden aan gewerkt. Eerst had ik het in grote lijnen opgeschreven, een soort synopsis dus. Daarna heb ik er een verhaal van gemaakt als oefening voor een cursus van Diana Lebacs, waar ik op zat. Op die cursus die drie maanden heeft geduurd, hebben we geleerd hoe je een roman in elkaar moet zetten. Dus moest ik mijn verhaal in hoofdstukken verdelen en geleidelijk aan de hoofdstukken uitwerken. Wat ik het interessants heb gevonden, was hoe je als schrijver kunt spelen met het tijdsaspect en het gezichtspunt van waaruit het verhaal wordt verteld. Ik heb in *Linda's Road* dan ook met genoegen met die aspecten geëxperimenteerd. Maar wat ikzelf het meest geslaagd vind, is het hoofdstuk waarin Linda Every, de hoofdpersoon, onderweg naar huis, een dialoog met haar overleden man voert."

"Maar één ding moet ik je wel zeggen, het schrijven van een boek is geen gemakkelijke bezigheid. Op een gegeven ogenblik was ik er zo zat van, dat ik het gewoon niet meer zag zitten. Het wilde gewoon niet vlotten. Ik had toen het gevoel dat het nergens naar toe leidde en dat ik een tijdje eruit moest. Naderhand begreep ik dat ik een *writer's block-periode* doormaakte, die ruim twee maanden duurde. In die periode heb ik dan ook niet meer omgekeken naar de geschreven vellen, maar ging me met andere zaken bezig houden, die allemaal zijdelings verband hielden met het schrijven. Ik heb bij voorbeeld verschillende boeken gelezen, maar ook enkele stimulerende evenementen bezocht. Evenementen, zoals de Internationale Feministische Boekenbeurs te Amsterdam in 1992 en de Caribbean Women's Writers Conference op Curaçao, ook in 1992. In Amsterdam zat ik in de delegatie (afvaardiging) van de Arubaanse uitgeverij Charuba en kreeg de mogelijkheid om een stukje uit Linda's Road voor te lezen voor een groot publiek. Deze evenementen hebben me enorm gestimuleerd. Ik heb tevens veel geleerd. Ik heb veel schrijvers mogen leren kennen, waardoor ik veel kennis heb opgedaan over het schrijversvak en de wereld van de uitgevers. Achteraf denk ik zelf dat het lezen en al die evenementen me geholpen hebben om het verhaal weer op te pakken op een bepaald moment."

"Gedurende het schrijfproces had ik tevens regelmatig contact met Diana Lebacs. Ik sprak veel met haar over de vordering van het verhaal, maar ook over mijn persoonlijke gevoelens ten aanzien van het boek en over de moeilijke momenten die ik doormaakte tijdens het schrijven. De dag waarop ik de laatste regel van de novelle had geschreven, voelde ik me heel erg triest. Ik werd zo depressief, dat ik Diana opbelde om erover te praten. Ze vertelde me toen dat het normaal was dat ik me zo voelde, dat het allemaal bij het proces hoorde. Aan de andere kant heeft het schrijven van een boek ook z'n interessante kanten. Gedurende het schrijfproces ben je in je gedachten aldoor bezig met het boek. En dat geeft toch wel een fijn gevoel. Je denkt bij voorbeeld veel na over de personages. Je gaat als het ware met ze naar bed en je staat met ze op. Op elk moment van de dag gingen mijn gedachten uit naar het boek. In gezelschap hadden mijn vrienden in die tijd niet veel aan mij als gesprekspartner. Men zal aan me hebben gemerkt dat ik vaak ergens anders was met mijn gedachten."

"Tijdens het schrijven van dit boek realiseerde ik me ook hoeveel macht een schrijver heeft over zijn personages. Ik herinner me nu bij voorbeeld het geval van de pater in het verhaal. Toen ik klaar was met hem, dus toen ik hem niet meer nodig had voor de lijn van het verhaal, wist ik gewoon niet wat ik met hem moest doen. Diana zei toen tegen me dat ik hem maar moest doden. Nou, wat vond ik dat erg. Ik had er echt moeite mee om me op die manier van die man te ontdoen. Op dat moment realiseerde ik me dus de bijna absolute macht van een schrijver over zijn personages. Maar als je eenmaal klaar bent met het schrijven van het boek, komt het uitgeven ervan. Dit beschouw ik als een ander proces, een andere avontuur, weliswaar interessant, maar soms ook knap zenuwslopend. Als je het manuscript eenmaal uit handen hebt uitgegeven, heb je er haast geen controle meer op. Een ding heb ik wel geleerd; je moet erg veel geduld hebben en bovendien een goede verstandhouding met je uitgever, anders gaat het niet. Maar alles brengt je langzamerhand naar het magisch moment, het ogenblik dat je het *final product* voor je ziet liggen. Het enige wat ik kon uitbrengen toen ik het boek zag, was *Wow*."

Op het ogenblik ben je dus bezig met een jeugdroman in het Papiaments, zoals je reeds zei. Maar wat tot nu toe van jou is gepubliceerd, is allemaal in het Engels geschreven. Waarom ben je overgestapt op het Papiaments? Heb je daarvoor een speciale reden gehad?

"Nee, niet echt een speciale reden. Zowel het korte verhaal *The Statia Bull* als de novelle *Linda's Road* heb ik in het Engels geschreven, omdat ze gaan over ervaringen die ik op Engelssprekende eilanden heb opgedaan en ik vond het daarbij ook fijn om in de verhalen te spelen met het Engels zoals het daar wordt gesproken. De roman waarmee ik nu bezig ben en die ik *Aventura na Mangel Haltu* (een plaats op Aruba) als titel heb meegegeven, schrijf ik in het Papiaments, omdat het in het kader van een cursus wordt geschreven. En deze cursus, die van de Sede di Papiamentu uitgaat en een jaar duurt, heeft als expliciete doel, publiceerbare manuscripten op te leveren van jeugdromans in het Papiaments. Dus de cursisten zijn nu allemaal met een manuscript in het Papiaments bezig.

Ik dus ook. Maar het is niet alleen omdat ik op deze cursus zit dat ik overgegaan ben op het Papiaments, er zijn ook andere redenen om in onze taal te schrijven. Vergeet niet dat ik werk op een school waar Papiaments de voertaal is."

"Elke dag word ik met de neus op de feiten gedrukt, namelijk dat er niet genoeg materiaal en boeken in het Papiaments voorhanden zijn voor onze kinderen. Op school zijn wij, naast het lesgeven, aldoor bezig met het vertalen van het materiaal in het Papiaments. Er is echt een nijpend tekort aan leesboeken in het Papiaments. Zeker voor die leerlingen die, als ze de leestechniek eenmaal machtig zijn, *reading machines* worden. Deze leerlingen willen op zichzelf doorgaan met het lezen in het Papiaments, maar al heel snel komt er een moment dat ze niet verder kunnen; ze 'stagneren', want er zijn niet genoeg boeken. Vooral voor die groep leerlingen in de leeftijd van twaalf tot zestien jaar is er een groot gebrek aan materiaal in het Papiaments. Dus sta ik volledig achter het initiatief van Sede di Papiamentu om het schrijven van leesboeken voor de jeugd in het Papiaments te stimuleren."

En hoe ervaar je nu het schrijven in het Papiaments?

"In het begin dacht ik dat het moeilijk zou zijn, want de start ging een beetje stroef. Maar naar gelang ik bezig ben, schijnt het best te gaan. Nu moet ik wel zeggen dat het schrijven van deze roman volledig onder begeleiding gebeurt, wat een grote stimulans en hulp betekent voor de cursisten. Je bent volgens mij veel bewuster bezig, want je wordt constant op die dingen gewezen waarmee je rekening moet houden tijdens het schrijfproces".

Kun je heel in het kort vertellen waarover het verhaal ***The Statia Bull*** *eigenlijk gaat? Volgens mij lijkt het qua opzet en misschien ook qua intentie veel op* ***Linda's Road****.*

"Dat klopt. Ze lijken op elkaar. En ze zijn beide op ware situaties gebaseerd. Eigenlijk wil ik een bepaalde gedachte of boodschap overbrengen op de lezers. In *The Statia Bull* laat ik een stier die dag en nacht in de weide staat, het dagelijks leven in een kleine gemeenschap op een klein eiland gadeslaan. Hij ziet dus alles wat de bewoners doen, zowel overdag als 's nachts, zowel de geoorloofde als de ongeoorloofde dingen. Zo ziet hij, bij voorbeeld hoe een buitenlandse *teacher* door de lokale (katholieke) élitegroep van de bevolking wordt behandeld. Maar op een dag staat hij er niet meer, en iedereen weet precies wat er met hem is gebeurd. In *Linda's Road* krijg je ook het dagelijks leven te zien in een kleine gemeenschap op een eiland in de Caribische Zee, maar met het verschil dat het dit keer door de ogen van een mens wordt waargenomen. Dus in het geval van *The Statia Bull* en *Linda's Road* klopt het dat ze op elkaar lijken qua opzet."

Heb je nog reacties uit de Bovenwindse eilanden gehad op ***The Statia Bull****?*

"Niet veel, maar degenen die tegenover mij reageerden, vonden het allemaal een goed verhaal. Van enkele buitenlanders op Saba weet ik dat ze het een prachtig verhaal vonden. De Sabanen zelf die het hebben gelezen, schijnen het onder andere gedaan te hebben om te achterhalen wie de mensen zijn die schuilgaan achter de namen die in het verhaal worden gebezigd. Ze menen bij voorbeeld te kunnen weten wie bedoeld wordt met Crazy Zeria en *Johnnie the drunk*, om maar een paar namen te noemen. Ik moet erbij zeggen dat sommigen er best lol in hebben gehad. Dat stond in een brief die ik kort geleden nog ontving uit Saba."

Bij het lezen van ***Linda's Road*** *viel mij op dat de hoofdpersoon, Linda Every, zelf geen enkele* ***drive*** *of doel heeft in het verhaal. Zij is nergens mee bezig, ze wil niets en ze schijnt ook niets wezenlijks te doen, maar ze krijgt wel of toch een eremedialle van het Koninklijk huis?*

"Ik heb met opzet zo'n personage als hoofdpersoon genomen. Ik heb ooit een zeer interessante *Caribbean play* gezien, waarin de hoofdpersoon ook niets specifieks deed. Hij werd volledig door krachten buiten hem om geleid. Ik wilde in deze novelle ongeveer hetzelfde doen. Laten zien dus dat iemand zich door allerlei krachten buiten hem om kan laten leiden. Toen ik nog op Saba woonde, heb ik iets dergelijks meegemaakt. Het was Koninginnedag en als onderwijzeres kon ik het niet maken om bij die gelegenheid weg te blijven. Dus was ik er ook bij toen enkele Sabanen op die dag een Koninklijke onderscheiding in de vorm van een eremedaille kregen uitgereikt. De traditionele lintjesregen dus. Ineens komt er een heel oude vrouw naar voren. Ik zal maar geen naam noemen. Als reden voor haar onderscheiding werd voorgelezen dat ze een arme vrouw was met veel kinderen, en dat ze elke dag op straat haar waren verkocht om haar kinderen te onderhouden. Verder had deze vrouw niets speficieks gedaan in het leven. Ik was toen gewoon met stomheid geslagen. Ik stond echt paf. Ik had er namelijk geen idee van hoe het gaat met die eremedailles op Koninginnedag."

Saba heeft mij geïnspireerd

WILLEMSTAD — In het artikel van Ithel Brute 'Saba heeft mij geïnspireerd', dat in de kerstkrant is gepubliceerd, is tot onze spijt het laatste deel weggevallen. De ontbrekende tekst staat hier alsnog afgedrukt.

Saba heeft mij ....

*Bij het lezen van **Linda's Road** viel mij op dat de hoofdpersoon, Linda Every, zelf geen enkele **drive** of doel heeft in het verhaal. Zij is nergens mee bezig, ze wil niets en ze schijnt ook niets wezenlijks te doen, maar ze krijgt wel of toch een eremedialle van het Koninklijk huis?*

"Ik heb met opzet zo'n personage als hoofdpersoon genomen. Ik heb ooit een zeer interessante *Caribbean play* gezien, waarin de hoofdpersoon ook niets specifieks deed. Hij werd volledig door krachten buiten hem om geleid. Ik wilde in deze novelle ongeveer hetzelfde doen. Laten zien dus dat iemand zich door allerlei krachten buiten hem om kan laten leiden. Toen ik nog op Saba woonde, heb ik iets dergelijks meegemaakt. Het was Koninginnedag en als onderwijzeres kon ik het niet maken om bij die gelegenheid weg te blijven. Dus was ik er ook bij toen enkele Sabanen op die dag een Koninklijke onderscheiding in de vorm van een eremedaille kregen uitgereikt. De traditionele lintjesregen dus. Ineens komt er een heel oude vrouw naar voren. Ik zal maar geen naam noemen. Als reden voor haar onderscheiding werd voorgelezen dat ze een arme vrouw was met veel kinderen, en dat ze elke dag op straat haar waren verkocht om haar kinderen te onderhouden. Verder had deze vrouw niets speficieks gedaan in het leven. Ik was toen gewoon met stomheid geslagen. Ik stond echt paf. Ik had er namelijk geen idee van hoe het gaat met die eremedailles op Koninginnedag."

"De redenen waarom die oude vrouw eigenlijk die medaille kreeg, zijn mij altijd bijgebleven. Eenmaal terug op Curaçao heb ik geïnformeerd wat men eigenlijk moet doen om in aanmerking te komen voor zo'n Koninklijke onderscheiding. Een luitenant, ik denk die van de gouverneur, heeft mij helemaal uit de doeken gedaan hoe dat in z'n werk gaat. Als je iemand kent die in jouw ogen iets bijzonders heeft gepresteerd, kun je die persoon te allen tijde voordragen. Het kwam hierop neer; in principe kan iedereen een ander opgeven of voordragen voor zo'n onderscheiding. Je moet er wel voor zorgen dat je je nominatie met goede redenen omkleedt. Ik moet zeggen dat dit mij tot nadenken heeft gezet. Hoeveel of wat kan men nou op zo'n klein eiland als Saba doen om ooit in aanmerking te kunnen komen voor een onderscheiding, vroeg ik me af.

Redenen die voor ons hier op Curaçao niet zouden gelden om een medaille te krijgen, kunnen in een kleine gemeenschap als die van Saba, volstrekt rechtmatig zijn voor de verkrijging van een Koninklijke onderscheiding. Ik heb nu in mijn boek *Linda's Road*, onder andere willen tonen dat eenieder dus in aanmerking kan komen voor een medaille of lintje, zoals ze zeggen. Het mag er niet toe doen of je nu blank bent of zwart, rijk of arm, vrouw of man, geleerd of niet geleerd, katholiek of niet-katholiek."